

לק"י

"קנטרס המארי"

פרקי הדרכה והסבר למבוא
הקריאה בנוסח תימן
לאב ולבן.

לע"נ אאמו"ר ר' שלום ב"ר יחיא רצאבי ז"ל ששימש
כמארי לילדי ישראל שנים רבות.

מהדורה שלישית

קנטרס המארי

לק"י

אחת התמונות הנדירות שאבא ז"ל יושב בסוכה ולומד,
וכך גם היה מלמד כשלפניו יושבים הילדים.

יו"ל לרגל יום השנה העשירי

תרע"ט- תשס"ו

ת.נ.צ.ב.ה

קנטרס המארי

תוכן הענינים

- 1.....מבוא
- 3.....פרק א- הקריאה-האותיות ומוצאותיהם
- 6.....פרק ב - הנקודות והטיותיהם
- 9.....פרק ג - החטפים
- 10.....פרק ד -השווא
- 14.....פרק ה - הקמץ הקטן
- 16.....פרק ו- דגש ורפה
- 18.....פרק ז - מלעיל ומלרע
- 21.....פרק ח - הטעמים
- 26.....פרק ט - שיטת הלימוד
- 29.....פרק י - כללים ועצות

יו"ל בסייעתא דשמיא ע"י
"אורות שלום ולאה"

פעילות תורנית

לע"נ

ר' שלום ב"ר יחיא דוד ז"ל
ומרת לאה תרנג'ה ב"ר משה ע"ה

רצאבי

ת.נ.צ.ב.ה

כל הזכויות לא שמורות
ניתן להפיץ ולשכפל
ובלבד שלא למטרת רווח
וללא שינוי מהמקור.

להארות והערות:

08-9740244

0548481971 ראובן

קנטרס המארי

מבוא

שיטת הלימוד העתיקה, שונה מזו הנלמדת כיום בבתי הספר, ובעוד שכיום מתחילים את לימוד הקריאה בשלבים, קודם את ה-א-ב, ואח"כ את התנועות, ורק לבסוף את החיבור למילים, הרי שאז היו מתחילים את הלימוד בקריאה רצופה ורק אח"כ תוך כדי הקריאה היו מבארים לו מדוע אומר כך במקום זה ומדוע אומר אחרת במקום אחר. שיטת הליג'רס והדר ליסבר הוכיחה את עצמה כמוצלחת יותר, היות שהתלמיד נכנס לים הלימוד בפעם אחת ואח"כ מנסה כוחו לאשר או לדחות את שלמד בקריאה, וכן מעורר אצלו שאלות הפותחות את ליבו להבין ביתר שאת את הטעמים והתנועות, ודוחה אצלו את השלבים הקשים מבחינתו, ודומה הדבר לשוליה העובד בצד האומן, שהשימוש בעבודה בפועל מקנה לו ידיעות רבות יותר מאשר אם ילמד את המקצוע מהספרים ובצורה יבשה, ועל כגון זה אמרו חז"ל גדול שימושה יותר מלימודה.

בקונטרס זה ניסינו להקל ולפשט את לימוד הקריאה כפי שהורה הניסיון, בדרך קצרה וקולעת, בתקווה שיהיה נגיש וזמין לכל בר בי רב, ונקווה שיפיק תועלת ותרבה הארץ דעה כמים לים מכסים.

וזאת למודעי:

קונטרס זה אינו ספר דקדוק ולא בא במקומם, אלא היות וראוי שתהיה גם דרך קצרה ובסיסית למען ירוץ הקורא בה, למען הפק דעת ותבונה בזמן מועט, ויאלף בינה גמר דעה בלא טרחא מרובה, והוא כמעט כשולחן ערוך המקוצר.

בקונטרס זה נעזרנו במספר ספרים: תורה קדומה, לפי עוללים, אם למקרא, {לרה"ג המדקדק הגדול ידידי מנוער, הרב ניסן שרוני

קנטרס המארי

2

שליט"א, שאף עבר על כל הקונטרס וזכות הרבים תלויה בו, והרבה דוגאות נתן לי מספרו, ועוד ספרים, וכמובן בגירסא דינקותא.

בברכת התורה

העורך.

פרק אהקריאה-האותיות ומוצאותיהם

בראשית הלימוד וכפי שהזכרנו במבוא, ראוי ורצוי לקרוא עם הבן את הקריאה בלא לימוד עיוני אלא כגירסא בעלמא שיהא מורגל בלשוננו ההיגוי וחיתוך האותיות והמילים. לאחר קריאת כמה פסוקים, יש לעורר לב התלמיד לשינויים באותיות ממה שרגיל בבית הספר, והם:

ג הדגושה המיוחדת רק אצלנו, כאות G הלועזית,

ג הרפויה שהיא כאות רי"ש המדוברת כיום (בטעות),

ד הרפויה בשימת הלשון בין השיניים,

ו שאינה נשמעת אצלנו כבי"ת רפויה אלא כאות W הלועזית,

ח גרונית ככל שיוכל שלא תשתמע כאות כ"ף רפויה,

ע גרונית שלא תשתמע כאל"ף,

צ שעיצורה שונה ממה שהוגים היום טָסָ, אלא דומה לסמ"ך דגושה בחוזק.

ק שקריאתה אצלנו כאות גימ"ל המדוברת כיום,

קנטרס המארי

ר שקריאתה בשיניים עם הלשון בגלגול קצה, וצריך שימת לב שלא תתחלף באות רי"ש המדוברת כיום, (בטעות) שהיא גימ"ל שלנו הרפויה,

ת הרפוי והוא בשימת הלשון בין השיניים.

(זהו לרוב קהילות ה"בלדי" וה"שאמי", ואמנם ישנם שינויים אצל חלק מ"השאמי", שרעב, חבאן, ועוד קהילות קדושות.)

כמו כן יש לתת את הדעת לאותיות המתחלפות כאשר הם מאותו מוצא, ואלו הם מוצאות הפה:

אותיות השפתיים = ב ו מ פ. והטעויות היוצאות בחילוף, לדוגמא: ב-פ נפשך-נבשך, יפתח-יבטח, ואהבת-ואהפת, רבקה-רפקה, אביו-אביב, ענבים-ענוים.

אותיות השיניים = ז ס ש ר צ. והטעויות היוצאות בחילוף, לדוגמא: ז-ס חסדו-חזדו, תזכרו-תסכרו, צ-ס נצים-ניסים, צדק-סדק, ארץ-ארס.

אותיות הלשון = ד ט ל נ ת. והטעויות היוצאות בחילוף, לדוגמא: ד-ט אחד-אחט, בטחו-בדחו, ידכם-יטכם הטל-הדל.

קנטרס המארי

אותיות החיך = ג י ב ק. והטעויות היוצאות בחילוף, לדוגמא: ק-ב קלה-בלה, קרעו-ברעו. ג-ק יתגדל-יתקדל, גבורות-קבורות.

אותיות הגרון = א ח ה ע. והטעויות היוצאות בחילוף, לדוגמא: א-ה-ע מהרה-מארה, באימה-בהמה, אתה-עתה, אור-עור, איז-עין. ולעיתים בבליעת האות, משתנה המילה, לדוגמא: מאת-מת, נשבע-נשבה, ויצהרץ-ויצרץ. כי אות אל"ף צריכה לבוא בעיצור פשוט, ואות ה"א מוציאה אויר [מעט], ו-עא"ן תבוא מעומק הגרון.

ויש כיום המחליפים אף שלא מאותו מוצא, כגון ה-ח עם ה-כ לדוגמא: ויחל-ויכל, וחרה-וכרה, לחלות-לכלות. ויה"ר שתחזור כל אות למקומה, והגלות תהפך לגאולה.

פרק ב.הנקודות והטיותיהם

אחר הקריאה ושימת ההבדל באותיות השונות, מגיע שלב הנקודות ופועלם.

"קִמֵץ" = אָ כשמו כן הוא, אמירתו בקמיצת הפה והצרתו,

"פִתַח" = אַ אף הוא כשמו, אמירתו בפה פתוח ורחב,

אולם כאשר נמצא ה-פתח באות הסופית, נקרא בשם

אות גנובה או פתח גנובה, ומופיעה תחת אותיות ה,

ח, ע, ואז כאשר האות שלפני ה-פתח גנובה, מנוקדת

בצירי או בחירק, אזי מוסיפים כעין אות יו"ד עם פתח,

לדוגמא: המילה רְקִיעַ תְּקִרָא רְקִיעַ, והמילה מְזַבֵּחַ

תְּקִרָא מְזַבֵּיחַ. ואם האות שלפני ה-פתח גנובה, מנוקדת

בחולם או בשורק, אזי מוסיפים כעין אות וא"ו עם פתח,

לדוגמא: המילה נַח תְּקִרָא נֹוחַ, והמילה שְׁבוּעַ תְּקִרָא

שְׁבוּוֹעַ, וכן כל כיו"ב.

קנטרס המארי

"חִירַק" = אַ משמעותו שחורק את השיניים שמצמידים אותם בקירוב זה לזה,

"חֹלֶם" = אִ/א בחולם יש קושי בהסברתו בכתיבה וצריך לשומעו מפי בקי היות ורבים טועים לעשותו כקמץ ומאריכים בקריאתו באומרם שכך משפטו, ולא כן הוא, אלא קריאתו היא בין הצירי לקמץ, ואם נפשך להגיע אליו מלימוד, אמור אֵ וקמוץ פיך כאמירת אַ ותגיע למידת האמצע שהיא החולם, (עצה זו של אאמו"ר ז"ל)

"צִירִי" = אֵ אמירתו בפה רך ורחב אך לא פתוח ממש ולא כחורק את השיניים אלא במידת האמצע בין הפתח לחירק,

"פֶּתַח־סְגוּל" = אֶ הוא הנקרא פתח קטן וקריאתו אצלנו כפתח,

"שׁוֹא" = אֶ נחלק לשני חלקים, השוא הנע קריאתו דרך כלל כפתח קל, והשוא הנח לא מניעים אותו כלל וכמי שאינו, והיות ויש ל- שוא שינויים נוספים, ניחד לו פרק נפרד לקמץ,

"שורק" = אַו קריאתו ללא שוני משאר עדות, אלא שכשהוא בראש מילה קריאתו למנהגינו כאילו יש שני ווים צמודים (בקריאת wu בלע"ז) לדוגמא: וּוּלְאֶשֶׁר אָמַר ויש מהתימנים שקוראים אותו כאילו יש לפניו אות א, לדוגמא: אּוּלְאֶשֶׁר אָמַר.

"קיבוץ" או "קבוץ" = אַ קריאתו ללא שוני משאר עדות. {בלשון תימן שורק־קבוץ או שורק־קבוץ} גם כאן צריך שימת לב לשינויים הנובעים משינוי התנועה, כגון בתנועות - אַ אַ אַ הטעויות לדוגמא: בְּנִיךְ-בּוֹנִיךְ, ים-יּוֹם, וַיֵּשֶׁב-וַיֵּשֶׁב-וַיֵּשֶׁב-וַיֵּשֶׁב, שָׁלֵם-שָׁלוֹם, וַיָּבֵא-וַיָּבֵא, קִדְשָׁה-קִדּוּשָׁה.

פרק גהחטפים

שׁוּא פֶּתַח = אֶּ קריאתו כפתח,

שׁוּא קִמֵּץ = אֶּ קריאתו כקמץ,

שׁוּא סְגוּל = אֶּ קריאתו כפתח,

אלא ששימת השׁוּא בצידם להורות שלא תנוח בקריאתם, אלא קריאתם במרוצה, ולכן לא יתכן לשים עליהם או תחתיהם טעם או געיא להרימם, כי ירוץ הקורא בו ולא יתעכב, ולכן שמם חטפים, שחוטפים את האות ולא מתעכבים בקריאתם.

[ואמנם, יש יוצאי דופן במקומות שיש עליהם מסורת לגעות עם חטף]

פרק דהשוא

השוא אצלנו קריאתו משתנה, ולכן יחדנו לו מקום כבוד, ככלל יש שני שואים, השוא הנע, והשוא הנח.

השוא הנע: כשמו כן הוא, מניע את האות שמעליו להטעימה בקריאה נעה כדתה.

והשוא הנח: כשמו כן הוא, ללא שימוש, ואין מניעים בה את האות, אלא מניחים אותה כדמותה בלא הנעה.

כללי השוא נע: סימנם **א - ב - ג - ד**

א - היא האות הראשונה, לרמז על האות הראשונה במילה שהיא עם שוא, שהוא נע, לדוגמא: המילה **שְׁמַע** שקוראים אותה **שְׁמַע**.

ב - מרמז על האות השניה, אבל מתוך שני שואים, שכאשר יש שני שואים רצופים הבאים אחד אחרי השני באמצע המילה, אזי השוא השני הוא נע, לדוגמא: המילה **וַיִּשְׁרְצוּ**, שקוראים **וַיִּשְׁרְצוּ**, אך כאשר שניהם בסוף מילה אזי שניהם נחים, לדוגמא: המילה **וַיִּשְׁתּוּ**. [אמנם לדעת

קנטרס המארי

מהרי"ץ זצוק"ל זהו דווקא כאשר המילה באה בטעם מפסיק או מעמיד, אבל אם באה בטעם מוליך אזי השוא השני נע]

ג - מרמז על גדולה, להורות שהשוא שאחר תנועה גדולה הוא נע, כי כח התנועה הגדולה מניע את השוא הבא אחריו,

לדוגמא: המילים **הִיתָה, יִלְדָה, הִלְכָה**.

א יש להוסיף שכאשר האות עם התנועה הגדולה באה עם טעם (שלא מחמת סיבה צדדית, אלא שזהו מקומו של

הטעם) כגון: המילים **קִדְמָה, הִלְאָה**, וכן כל כיו"ב, אזי אין בכוחה של התנועה הגדולה להניע את השוא והוא נח,

ומכיון שנגענו בכוחו של הטעם ראוי להוסיף, שלעיתים

הטעם או געיא מעידים על תנועה קטנה שהיא למעשה תנועה גדולה, אלא שנכתבה בכתיב חסר, וזאת כאשר אות

עם חירק או קבוץ {קבוץ}, שהם תנועות קטנות, באות עם טעם או געיא, אזי השוא שאחריהם נע, לדוגמא: המילים,

יִשְׁמַד, גְּבִלָד, כי הגעיא במילת ישימד תמורת היו"ד, והטעם במילת גבלד תמורת הוא"ו.

וכאן אנו נצרכים לתת סימן לתנועות הגדולות שהם חמשה

במספר, וסימנם לזכרון, ה-ג שהזכרנו, מזכיר את הכהן

קנטרס המארי

הגדול, שיש על ליבו את אבני החושן ובהם יש: פִּי-תו-
 חִי-חוּ-תָם והיינו חירק מלא, שורק, צירי, חולם מלא
 וחסר, וקמץ, (ויש להבחין שאינו קמץ קטן ויבואר קמן
 (בס"ד)

[וראיתי מביאים סימן אחר סוּד הוּא לִי-רְ-אִיו והיינו הך,
 רק היות ואין בכתובים פיתוחי חותם בתבנית כזו, לכן שינו.
 אֵךְ יש לציין, שאות וא"ו החיבור המנוקדת בשורק, אינה
 נחשבת לתנועה גדולה, ולכן השווא שאחריה נח, לדוגמא:
 המילים וּבְקוֹמָךְ, וּבְיוֹם, וּשְׁנֵי.

ד - סימנו הוא לרמז על דְּגֶשׁ, שכאשר יש אות דגושה,
 ותחתיה השוא, הריהו נע, לדוגמא: הַדְּבָרִים, יְדַבְּנוּ,
 שְׁלֵךְ.

והנה כבר כתבנו שבדרך כלל קריאת השוא נע הוא כפתח
 קל, אֵךְ כאשר מופיע לפני אות גרונית, אותיות א-ח-ה-
 ע מקבל השוא את התנועה שבאות הגרונית,

לדוגמא: המילה וְאֶהְבֶּתְּ קוראים אותה וְאֶהְבֶּתְּ, והמילה
 וְהִיא קוראים אותה וְהִיא, וכן המילה נְחֹשֶׁת קוראים

קנטרס המארי

אותה נחֻשֶׁת, והמילה רְאוּבֵן קוראים אותה רואוּבֵן,
וכן כל כיו"ב.

וכאשר השוא מופיע לפני אות יו"ד, קריאתו כחירק,
לדוגמא המילה וַיִּצְהָרְךָ, קוראים אותה וַיִּצְהָרְךָ,
והמילה וַיִּצְאוּ קוראים אותה וַיִּצְאוּ, ואף כאשר היו"ד
בשוא, באה לפני אות יו"ד, קוראים אותה כחירק, לדוגמא
המילה יַיְחַלּוּ {בהפטרת בראשית} קוראים אותה יַיְחַלּוּ,
וכן כל כיוצא בזה.

חלוקים אנו משאר עדות, המוסיפים את האותיות
הצבותרות או הדומות, לכללי השוא נע, כדוגמת המילה
הַנְּנִי, שאנו קוראים אותה הַנְּנִי, ואילו הם קוראים הַנְּנִי,
וכן המילה שְׂרַרְךָ, שאנו קוראים שְׂרַרְךָ, ואילו הם
קוראים שְׂרַרְךָ, וכן המילה יְבַרְכְּךָ, שאנו קוראים
יְבַרְכְּךָ, ואילו הם קוראים יְבַרְכְּךָ, וכן כל כיוצא בזה.

אך יש לשים לב לא לבלוע את האות הדומה לחבירתה אלא
לקוראה בשתי הברות,

הַנְּנִי, שְׂרַרְךָ, יְבַרְכְּךָ, שלא ישתמע הַנְּנִי, שְׂרַרְךָ,
יְבַרְכְּךָ.

קנטרס המארי

ועוד יש להוסיף, שכאשר יש געיא לפני השוא, אזי דרך כלל השוא שאחריו נע, כגון לפני תנועת ה"פתח" ואפילו שהיא תנועה קטנה, לדוגמא המילים, המבִּקְשִׁים, הַמְנַשִּׁי, בְּמִסְלָה, הַצְּפִרְדְּעִים, מלבד מקומות מסויימים שיש עליהם מסורת.

פרק ה

הקמץ הקטן

למעשה למנהגינו אין שוני בקריאה בין קמץ קטן לגדול, אלא רק לספרדים הקוראים את הקמץ הגדול כפתח, אזי כאשר יש קמץ קטן קוראים אותו כקריאתנו. אלא שהנפקא מינה לדידן, שהקמץ הקטן נקרא תנועה קטנה שאין בכוחה להניע את השוא הבא אחריה, והנפקא מינה רק בכלל הראשון המובא כאן.

קנטרס המארי

א. קמץ הבא לפני שוא ואין על האות שעם הקמץ טעם או

געיא, לדוגמא: המילים: חֶכְמָה, קִרְבָּן.

ולבקשת רבים, נוסיף עוד ארבעה כללים לקמץ קטן:

ב. קמץ הבא לפני אות דגושה, לדוגמא המילים: עֲזִי,

רְנִי, חֲנִנוּ, אך אם יש טעם או געיא באות הקמוצה, אזי

הקמץ הוא גדול, כגון לִמָּה, שְׁמָה, אֲתָה.

יוצא מהכלל, המילה "בְּתִים" בכל הטיותיה, וכן

המילה אֲנָא.

ג. קמץ הבא עם חטף, לדוגמא: הַצָּרִי, שְׁבָלִים,

הַקִּדְשִׁים,

ד. מילה שמתחילה בוא"ו החיבור ואחריה שני קמצים

ומוטעמת מלעיל, אזי הקמץ השני הוא קטן, לדוגמא:

וַיִּקָּם, וַיֵּשֶׁב, וַיִּנְסֹב.

ה. קמץ הבא בהברה האחרונה במילה והאות האחרונה

נשמעת בקריאה [נח נראה] ונסמכת למילה שאחריה עם

מקף, לדוגמא: בְּכָל־לְבַבְךָ, תִּזְכְּרֵנוּ, וַיִּגְדַּל־

קנטרס המארי

חֶסֶד, אֵךְ אִם הָאוֹת הָאֲחֵרוֹנָה אֵינָה נִשְׁמַעַת בְּקִרְיָאָה, הֲרִי
 זֶה קִמְץ גָּדוֹל, לְדוּגְמָא: מְקַרְא־קִדְשׁ, נְגִדָה־נָא,
 וְעִשִׁית־נָא

פרק ו

דגש ורפה

אוֹתוֹת ב-ג-ד-כ-פ-ת הַבְּאוֹת בְּרֵאשׁ מִלָּה, בְּדֶרֶךְ כָּל
 בְּאוֹת עִם דְּגֵשׁ, מִלְּבַד אִם הַמִּלָּה הַקּוֹדֶמֶת לָהֶם מִסְתַּיֶמֶת
 בְּאוֹתוֹת א-ה-ו-י וְכֵן אִם יֵשׁ אוֹת הַ נִסְתַּרְת הַנִּשְׁמַעַת
 בְּקִרְיָאָה, כְּגוֹן: וּבְלִכְתֵּךְ בְּדֶרֶךְ שֶׁמִּשְׁתַּמַּע וּבְלִכְתֵּכָה
 בְּדֶרֶךְ וְכֵן וְתִצְאֵן כָּל שֶׁמִּשְׁתַּמַּע וְתִצְאֵנָה כָּל, וְכֵן כָּל
 כִּי"ב.

הַיּוֹצֵא מֵהַכָּלָל: יֵשׁ כַּמָּה אוֹפְנִים, אֲבָל בְּכוּוּנָה תַּחִּילָה אֵינִי
 מִבִּיא אֶלֶּא אֶת הַקְּלִים, שֶׁלֹּא אֵהִיָּה מֵאֲרִיךְ טֶרַחֵא בְּמִקּוֹם
 אֲתַנַּחֵא,

כַּאֲשֶׁר יֵשׁ בְּמִלָּה הַקּוֹדֶמֶת לְאוֹתוֹת הַפּוֹתְחוֹת

קנטרס המארי

ב- "בגד כפת" המסתיימת ב- "אהוי" טעם מפסיק או מעמיד, אזי אין בכוחם של אותיות "אהוי" לבטל את הדגש, לדוגמא: **בְּצִלְמָנוּ כְּדַמוֹתָנוּ, הַשְּׁנֵי גִחֹן, כִּי בְיוֹם.**

וכן כאשר אותיות "אהוי" נשמעות בקריאתם, לדוגמא:

מַחְצִיתָהּ בַּבֶּקֶר, וַיֵּצֵא פְרָעָה, קָלוּי בְּאֵשׁ.

שימת לב נדרשת כאן ביותר היות והדגש הוא בס"ה לחיצה על האות, ולעיתים משתנה המשמעות בין דגש לרפה, לדוגמא: "הִלְלוּהוּ בְּמִנִּים וְעָגְב" פירוש "מְנִים" הוא כלי שיר כידוע, אך אם נרפה "מְנִים" פירושו יהיה סוגים או כופרים, וכן "וַאֲזַיִן נִסְתָּר מִחֻמָּתוֹ" פירוש "מִחֻמָּתוֹ" הוא השמש שלו, אך אם נרפה "מִחֻמָּתוֹ" הפירוש משתנה לכעס שלו, וכן בתחינות שאומרים "עֲנֵנוּ" הפירוש שיענה לנו בורא העולם, אך אם נדגיש חלילה "עֲנֵנוּ" הפירוש משתנה לעינוי וזה ודאי לא הבקשה, וכן כל כיו"ב.

ועוד יש הטועים, להרים את האות כאשר היא דגושה מבלי צורך, כי רק כאשר יש טעם או געיא מרימים את האות, וכשיש דגש רק לוחצים על האות.

פרק זמלעיל ומלרע

ידוע, שכל מילה נחלקת להברות, כל הברה בעיצור הניקוד, מלבד השוא, שנספח לקודם לו או לבא אחריו, לדוגמא: המילה **יש-ך-אל** נחלקת ל-שלוש הברות, והמילה **ך-נד** נחלקת ל-שתי הברות, ובמילה **כל** ישנה הברה אחת.

למעשה למנהגינו לימוד ההברות נקרא **הגא** או **הגא**, ואמנם יש הנמנעים מללמד את הילדים את ההגא, או משום שבהגא טעם הפתח-סגול נלמד כפתח, והקבוץ נלמד כשורק, או משום שזה מכביד על התלמידים ויוצא שכרו בהפסידו, ואנו תפילה שתחזור המסורה הנכונה והתלמידים יגיעו ללמוד בגיל 3-4 כמו פעם, וממילא ילמדו את ההגא שדרכו ארוכה וקצרה, ולא ישכח דבר ממנהג אבותינו. על כל פנים, כאשר יש מילה בת שתי הברות ויותר והטעם איזה שיהיה, מוליך, מעמיד, או מפסיק, נמצא מעל או מתחת לאות שבהברה האחרונה, הרי שקריאתה מלרע דהיינו שקריאת המילה מוטעמת בסופה, לדוגמא **וְהַרְבִּיתִּי**, ואם נמצא בהברה הקודמת לאחרונה, נקרא מלעיל, ומטעימים את האות שבה נמצא הטעם בין באמצע,

קנטרס המארי

כגון וַיִּפְּן, ובין אם בתחילת המילה, כגון: גִּשְׁשׁוּן, וכאשר יש רק הברה אחת, אין משמעות למיקום הטעם בין באות הראשונה או האחרונה כי הכל הברה אחת,

ויש לציין, שלעיתים יש שני טעמים במילה אחת, כדוגמת הדרבן, שמגיע עם זקף קטן בסוף אותה מילה, הרי שהמילה מתייחסת לטעם בלבד, והדרבן אינו אלא לתפארת הקריאה, וכן כאשר יש געיא {מתג} באות הראשונה, והטעם באות האחרונה כגון אַנְכִי, הרי שהקריאה היא מלרע והגעיא באה רק לתפארת הקריאה, וכן כל כיוצא בזה,

וצריך לשים לב לדבר זה כי לעיתים ההיפוך בין מלעיל למלרע משנה את משמעות המילה כגון הפסוק: וְהִנֵּה רָחֵל בָּתּוֹ בְּאֵה עַם-הַצָּאן: (בראשית כ"ט ו) שמשמעותו לשון הוה, ולעומת זאת בפסוק: בְּאֵה עַם-הַצָּאן (שם ט) משמעותו לשון עבר, וכן, בְּעַת הַהִיא חָלָה אַבְיָה בֶן-יִרְבְּעָם (מלכים א י"ד) מלרע שמשמעותו נהיה חולה, ולעומת זאת, פְּצַחִי רִגְה וְצַהֲלִי לֹא-חָלָה (ישעיה נד) מלעיל שמשמעותו "לשון לידה הוא שהיולדת על ידי חיל וחבלי יולדת" (רש"י שם)

קנטרס המארי

יוצאים מהכלל: הטעמים הבאים: זֶרְקָא סְגוּלְתָא
 וְתִלְשָׁא שְׂמַאלָא שְׂמִיקוּמָא לְעוֹלָם בְּסוּף הַמִּילָה, וְתִלְשָׁא
 יְמִין לְעוֹלָם תִּהְיֶה בְּתַחֲלִיל הַמִּילָה. [ואמנם יש שהתחכמו
 להוסיף עוד זרקא או סגולתא או תלשות היכן שצריך
 להטעים את המילה]
ואגב טעם הַיְתִיב מוֹקְדָם, אף שמקומו בתחילת המילה
 [לכן שמו יתיב מוקדם, שהוא מוקדם במילה] הרי שהוא
 כִּן מורה לקריאת האות מלעיל.

פרק חהטעמים

כאשר התלמיד מבין את הנקודות, ואף שלא השלימה הבנתו אלא בצורה בסיסית, וכמובן שיש צורך בשינון מגיע שלב לימוד ה"טעמים", ונקראים בשם זה, לפי שבלעדיהם הקריאה רצופה, "ותוחלת ממושכה מחלה לב" בלא מפסיק ומוליך מעמיד וזוקף את האות בפרט, ואת המילה בכלל.

הטעמים המעמידים

משמשים כתמרור אדום, להורות על עצירה ועמידה בניגון ארוך יחסית, והמשך הקריאה כביכול בנשימה מחודשת, וכאשר הוא המעמיד האחרון בפסוק, הריהו נקרא "כְּסֵרָה" מלשון שבירה, שקריאתו אינה בניגון עומד אלא בניגון נופל, ועוד יש להוסיף, שהמדקדקים אינם מעמידים את כל הטעמים המעמידים באופן שווה, והבולט מכולם הוא ה"תְּבִיר" שניגונו אינו עומד אלא נשבר (שכשמו הוא "תביר" מלשון שביר) וממשיך באותה נשימה לטעם הבא, וכן כאשר נמצא אחרון במילה, אינו נשבר כמו "כסיר" רגיל אלא שובר וממשיך באותה נשימה למפסיק הבא, וכן כאשר

קנטרס המארי

תבוא האתנחא אחרונה בפסוק, שבירתה בניגון מתנגן מעט.

והרי הם לפניכם:

פִּזְר־אֵ. תִּלְשָׂא יְמִין-אֵ. קִרְנֵי פָּרָה-אֵ.

אֶתְנַחֵא-אֵ. סְגוּלָתָא-אֵ.

זִקְף קָטָן-אֵ. זִקְף גְּדוֹל-אֵ. רְבִיעַ-אֵ.

תְּבִיר-אֵ. סוֹף פְּסוּק-אֵ:

הטעמים המפסיקים

משמשים כעין תמרור צהוב, המורה להפסיק ממרוצת הקריאה בניגון קצר, ומיד להמשיך בקריאה מחודשת, ותיתכן אף באותה נשימה, כי אינו מעמיד אלא מפסיק מעט להפריד בין התיבות, ויש להבדיל בין הפֶּסֶק לשאר המפסיקים, שהפֶּסֶק מפסיק בין המילים בעיצור חד משא"כ שאר המפסיקים, מפסיקים יותר בניחותא ובנעימה מתמשכת. והרי הם לפניכם:

פְּשָׂא-אֵ. טְפָחָא-אֵ. יְתִיב מוֹקְדָם-אֵ.

זִרְקָא-אֵ. פְּסֶק (או פְּסִיק)-אֵ|.

קנטרס המארי

שְׁלֵשֶׁת-אָ. תְּרִין פְּשֻׁטִין-אָא.

ויש טעמים שלעיתים יעמידו ולעיתים יפסיקו, וזה תלוי אם בא אחריהם מיד רביע הרי משבר כוחם, והופכים למפסיקים, ובאם אין אחריהם מיד רביע, הריהם מעמידים, ואלו הם:

אָתִי (או טָרס)-אָ. תְּרִין טְרָסִין-אָ.

חשוב לדעת שאם יש פְּסִיק (פְּסִיק) | בין טעמים אלו לבין הרביע, הרי שכביכול הוא מגן עליהם שיהיו מעמידים, אֲבֵל לא רק פְּסִיק "מגן", אלא כל טעם מפסיק, ומצינו שנים כאלו בתורה, האחד בפרשת תולדות במברך שביעי, "הַן גָּבִיר שְׁמִתִּיו לְךָ וְאֶת-כָּל-אֶחָיו" והשני בפרשת וישב במברך רביעי, "וַיַּעַל עַל-גִּזְזֵי צֹאנוֹ הוּא".

הטעמים המוליכים

משמשים כעין תמרור ירוק, המורה להמשיך בקריאה רצופה בלא הפסקת נשימה כלל, והרי הם לפניכם:

מְאָרְכָה-אָ. שׁוֹפֵר הַפּוֹד-אָ.

שׁוֹפֵר הוֹלֵךְ-אָ. אֲזֵלָא או אֲזִיל-אָ.

דְּרָגָא-אָ. תְּלִשָּׂא שְׁמַאל-אָ.

יִרְחַ בֶּן יוֹמוֹ-אָ. מִקֶּף-אָ.

הטעמים הזוקפים

תפקידם להרים ולזקוף את האות (מלבד כל טעם המורה כמו שכתבנו לעיל).

גְּעִיָּא-אָ. דְּרָבֵן-אָ. תְּרִי טְעָמֵי-אָ.

יוצא דופן טעם התרי טעמי, שאינו זוקף את המילה כמו הגעיא והדרבן, אלא ניגון מיוחד יש לו, וצריך לשמוע מפי בקי.

ואגב אזכיר מעשה נפלא שארע עימי, שכחודש לאחר פטירת אבי זצ"ל, פנו אלי ללמד בצורה רשמית ילדי ישראל להיות "מורי", וראיתי בכך מעין אות להמשיך בדרכו של אבי, ובלומדי עם התלמידים הגענו לטעם הנ"ל "תרי טעמי" ושכחתי איך מנגנים אותו, וכמה ששאלתי חברים וידידים ואף ת"ח בקיאים שאמרו לי נגינתו אבל לא התיישב על ליבי ואוזני, כי זה לא מה שזכרתי מבית אבא, והתמלאתי צער גדול מפטירתו של אבי שהיה ממעתיקי השמועה, ובאותו ערב בכיתי בצערי כי חויתי את האבידה בשנית, ובלילה וארא בחלומי והנה אני יושב בחדרו של אבי זצ"ל ומעיין בספר, ופתאום הופיע כבוד אבא מורי ומתיישב לצדי

קנטרס המארי

עם "תאג", וקורא בסוף פרשת מטות "וַיִּקְרָא לָהּ נְבִיחַ בְּשֵׁמוֹ": וחוזר על זה שוב ושוב ושוב, ותוך כדי אומר לי אתה רואה זה ככה, ושוב חוזר ואני איתו שוב ושוב ושוב עד שהתעוררתי והפסוק על שפתי, ומיד קמתי ונטלתי ידי וקראתי ברכות ולקחתי "תאג" והתחלתי לחזור על הפסוק מהחלום, כשאני צוחק ובוכה לתדהמת אשתי, ואח"כ סיפרתי לכל מי שכבר שאלתי ללמדו הניגון טעם ה"תרי טעמי" כפי שלימדני אבי היקר בשנית, וצדיקים במיתתם קרויים חיים.

[לאחר שהוצאנו בס"ד קונטרס זה, עם המעשה הנ"ל, פנו אלי בהארות והערות שונות, ותוך כדי בירור הנושאים, אמר לי אחד החברים, שלמדו עם מדקדק אחד, ואמר להם שה"תרי טעמי" בא במקום טעם ה"תביר", מכל מיני סיבות דקדוקיות, ואח"כ בדקתי אף אני בספרי הדקדוק ומצאתי שכן הוא, ואזי שמח ליבי ויגל כבודי שהחלום חלום אמת, שכן לשניהם מנגינה דומה, זאת עולה וזאת יורדת, וישר כח למאירים].

ויש לעזור את התלמידים, על השינוי בין טעם הפְּשָׁטָא, שנמצאת בסוף המילה, והיא מפסיקה, לבין האֲזְלָא, הנמצאת באמצע המילה, והיא מוליכה, וכן לטעם

הַיְתִיב מוֹקְדָם, שְנִמְצָא בְתַחֲלִית הַמִּלָּה, וְהוּא מִפְסִיק,
 לְבֵין הַשְׁזָפָר הַפּוֹדֵד, הַנִּמְצָא בְאִמְצַע הַמִּלָּה, וְהוּא מוֹלִיד.

פרק ט

שיטת הלימוד

לאחר שהבן ראה את תבנית הנקודות והטעמים, יש לחזור ולקרוא את הפסוק, והבן יחזור עליו, וכשיש כמה מעמידים, יפסיק בכל מעמיד, והבן יחזור על אותו קטע, ואת"ב יש לקרוא את הפסוק אבל רק את הטעמים, והבן יחזור על זה ולא"ב יחזור שוב בקריאת הטעמים ויבקש מהבן שיקרא את מילות הפסוק במקביל לאמירת הטעמים מקביל לכל פיסוק ואת"ב יקרא את הפסוק והבן יאמר את הטעמים במקביל לקריאת האב את הפסוק.

קנטרס המארי

פסוק לדוגמא:

"וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרִימָה
אֶת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ:"

שלב א

אב: וְאֵלֶּה בן: וְאֵלֶּה אב: שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
בן: שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אב: הַבָּאִים מִצְרִימָה
בן: הַבָּאִים מִצְרִימָה אב: אֶת יַעֲקֹב בן: אֶת
יַעֲקֹב אב: אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ: בן: אִישׁ וּבֵיתוֹ
בָּאוּ:

שלב ב

אב: רְבִיעַ בן: רְבִיעַ אב: פְּשָׁט, שׁוֹפֵר הוֹלֵךְ
זָקֵף קָטָן בן: פְּשָׁט, שׁוֹפֵר הוֹלֵךְ זָקֵף קָטָן
אב: טְפָחָא, אֶתְנַחָא [בניגון אתנחא] בן: טְפָחָא,
אֶתְנַחָא אב: שׁוֹפֵר הוֹלֵךְ זָקֵף קָטָן בן: שׁוֹפֵר
הוֹלֵךְ זָקֵף קָטָן אב: מְאָרְכָא טְפָחָא, סוֹף

קנטרס המארי

פְּסוּק [בניגון סוף פסוק] בן: מְאָרְכָא טְפָחָא,
 סוף פְּסוּק:
שלב ג

אב: רְבִיעַ בן: וְאַלֶּה אב: פְּשֻטָא, שׁוֹפֵר הוֹלֵךְ
 זָקֵף קָטָן בן: שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אב: טְפָחָא,
 אֲתַנְחָא בן: הַבָּאִים מִצְרִימָה אב: שׁוֹפֵר הוֹלֵךְ
 זָקֵף קָטָן בן: אֵת יַעֲקֹב אב: מְאָרְכָא טְפָחָא,
 סוף פְּסוּק בן: אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ:

שלב ד

אב: וְאַלֶּה בן: רְבִיעַ אב: שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 בן: פְּשֻטָא, שׁוֹפֵר הוֹלֵךְ זָקֵף קָטָן אב: הַבָּאִים
 מִצְרִימָה בן: טְפָחָא, אֲתַנְחָא אב: אֵת יַעֲקֹב
 בן: שׁוֹפֵר הוֹלֵךְ זָקֵף קָטָן אב: אִישׁ וּבֵיתוֹ
 בָּאוּ: בן: מְאָרְכָא טְפָחָא, סוף פְּסוּק:

חשוב לציין שעל האב בקריאתו לכוין את הבן דהיינו
 שקורא מפסיק, צריך להפסיק, ומעמיד יעמיד, וטעם מנגן,

קנטרס המארי

ינגן כמשפטו, ואז הבן יוכל לקשר את קריאת הטעם לשמו ולמנגינה שלו.

הערה צדדית שיטת לימוד זו אינה השיטה הנהוגה בתימן, אלא בס"ד הומצאה על ידינו מתוך רצון לשכלל את מהירות התפיסה אצל התלמיד, ותהילות לא-ל ראינו הרבה ברכה בשיטה זו, ולכן הבאתיה לתועלת הרבים.

פרק י

כללים ועצות

כלל ידוע: שכל מילה שישנה אפשרות לקוראה בפתח או בקמץ, אזי כשבא בטעם אַתְנַחֵא, או שהמילה נמצאת בסוף פסוק, אזי הניקוד הוא בקמץ.

לדוגמא: מַצְרִים- באתנחא או בסוף פסוק לעולם תהיה מַצְרִים בקמץ. וכן המילה מִים- באתנחא או בסוף פסוק תהיה לעולם מִים בקמץ, וכן כל כיו"ב.

כלל ידוע: שבכל פסוק יש רק אתנחא אחת, ולכן כאשר אתה בא ל"הכין" מברך, כדאי לשים לב היכן האתנחא נמצאת ולחלק את הפסוק משם והלאה, וזו גם הסיבה מדוע

קנטרס המארי

כדאי לנגן את טעם האתנחא כשבא ב"כסרא" בכדי לדעת שלפניו אין עוד אתנחא.

דרך כלל: כל מילת **אתה**, המנוקדת פתח קמץ **אַתָּה**, היא באה בסמיכות ובטעם מוליך, וכאשר מנוקדת קמץ קמץ **אַתָּה**, היא באה בטעם מפסיק או מעמיד.

כלל ידוע: במילה **אַנְכִי**, ישנו כלל ידוע, שכל אנכי המוטעמת בזרְקא או בזקף קֶטן או באתנחא או כשהיא באה בסוֹף פסוק: אזי נקראת מלעיל.

כלל ידוע: לדעת באיזה אופן קריאת המילה "ויהי" בהרמת ה-וא"ו, ובאיזה אופן אין מרימים את ה-וא"ו, [כמובן מדובר בהעדר הגעיא] אזי כאשר היא באה בטעם מעמיד או מפסיק או כשיש אחריה מקף, אזי מרימים את ה"ואו", אבל כשבאה בטעם מוליך אזי אין מרימים את ה"ואו".

כלל לא ידוע: בקריאת שמות ה' ב"ה, שיש לפניהם אותיות

ו. כ. ל. ב. שאז ידוע שלא מבטאים את ה"אלף" של השם ב"ה, אלא מכניסים אותה בהעלמה, אבל עכ"פ צריכים להרים את אותיות ו.כ.ל.ב עם געיא, כתשלום

קנטרס המארי

עבור השמטת ה"אלף", וכיו"ב מצינו במילת **נְמָתָ** שבפיוט "בר יוחאי" שצריך לגעות באות "נון כפופה", היות וכוונת

המשורר לומר **נְאֻמָּתָ** כידוע.

עצה למתרגם: לפעמים יש מילים ארוכות ומסובכות לקריאה מהירה ורציפה, לכן כדאי לחלק את המילה לשנים או יותר במידת הצורך וכך הקריאה תרוץ ביתר קלות.

שלים, ולא שלימו רחמי שמיא.

קנטרס המארי

הערה חשובה:

היות וכבר הערתי בתחילת הקונטרס שאינו מהווה תחליף לספרי הדקדוק, אזי הרוצה להעשיר ידיעותיו בחכמת הדקדוק, מוזמן לרכוש את הספר הנפלא "אם למקרא ולמסורת" לרה"ג ניסן שרוני שליט"א,
 בט"ל: 08-8662650 או בפלא' 052-7148613

ואתה יהודי יקר, אם ברצונך להשתתף בלימוד תורה, או כביכול "לקנות" שעות לימוד תורה, כדרך שעשו יששכר זובולון, וביותר גדולה המעלה של לימוד התורה בזמנים שאין הרבה תורה, כדוגמת בין הזמנים, ויום שישי, אנא התקשר לפלאפון, 054-848-1971 או למספר טלפון, 08-9740244 או תוכל להפקיד בבנק הדואר, למספר חשבון: 3108271 ע"ש רצאבי ראובן ישיבת בין הזמנים.

אין צורך לציין שכל התרומות מועברות כמות שהם בשלמות ללא אחוזים או דמי טרחה.

ברוכים תהיו.

העורך.